

22. Branislav Nuşiç'in "Ramazan Geceleri"nde sosyal hayatın izleri

Öznur ÖZDARICI¹

APA: Özdarıcı, Ö. (2023). Branislav Nuşiç'in "Ramazan Geceleri"nde sosyal hayatın izleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 272-280. DOI: 10.29000/rumelide.1330471.

Öz

Yugoslav Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan ve Sırp yazınında komedi dalında ün salan Branislav Nuşiç, Balkan Savaşı'ndan önce Sırp Konsolosu olarak görev yapar. Türklerle olan yakın ilişkileri, Rumeli Türkleri'nin yaşayışlarını birtakım hikâyeler çerçevesinde kalem faaliyetlerinde yansıtmasına olanak tanır. Sırpça aslından çevrilen bu hikâyeler Doğu'ya ait unsurları ve Türkçe kelimeleri yoğunlukla bünyesinde taşır. Branislav Nuşiç'in söz konusu kitabı kaleme aldığı 1890'lı yıllarda Osmanlı, Rumeli'deki hâkimiyetini büyük oranda kaybetmiş ve bölgenin ismi isyanlarla ve savaşlarla anılır olmuştur. Bu siyasi iklimin tamamen dışında yazdığı Rumeli'de Ramazan Geceleri'nde Nuşiç, çarşı ve mahalle hayatını tüm canlılığıyla ortaya koyar. Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmekte olduğu dönemde geçmesine rağmen onun hikâyelerinde ne dönemin Müslüman çarşısının karamsar havasından bahsedilir ne de eski güzel günlere yetişemediğine dair bir yakınma duyulur. Şehrin, kasabanın ve köyün kültürel yaşantısını hikâyelerine ustalıkla işleyen yazar, çarşı hayatına yayılan çeşitliliği konuşma dili üzerinden yansıtmaya özen gösterir. Bu yüzden, eser Sırpça yazılmış olmasına rağmen altı yüzden fazla farklı Türkçe kelime içerir. Kitapta yer alan hikâyeler Ramazan ayında mahalle, çarşı ve çevresinde Rumeli halklarının yaşantısını ele almasının yanında, dönemin ev mimarisinden eğlence kültürüne, kadın-erkek ilişkilerinden sosyal sorunlara kadar birçok hususu ihtiva etmekle birlikte dönemin ruhuna şahitlik etmek ve o dönem sosyal hayatının izlerini sunması açısından zengin bir malzeme sunmaktadır. Çalışmamızda günlük hayata ilişkin bu verilerin Nuşiç'in hikâyelerindeki izleri takip edilecektir.

Anahtar kelimeler: Branislav Nuşiç, Rumeli, hikâye, sosyal hayat

Traces of social life in Branislav Nusic's "Ramadan Nights"

Abstract

Branislav Nusic, one of the most important writers of Yugoslav literature and famous in comedy in Serbian literature, served as Serbian Consul before the Balkan War. His close relations with the Turks enabled him to reflect the life of the Rumelia Turks in his pen activities within the framework of some stories. These stories, translated from the Serbian original, contain elements of the East and Turkish words. In the 1890s, when Branislav Nusic wrote the book in question, the Ottoman Empire had lost its sovereignty in Rumelia to a great extent and the region became synonymous with rebellions and wars. In Ramadan Nights in Rumelia, which he wrote completely outside this political climate, Nusic presents the bazaar and neighborhood life in all its vividness. Although set in the period when the Ottoman Empire was collapsing, his stories do not mention the pessimistic atmosphere of the Muslim bazaar of the period, nor do they lament that they have not been able to catch up with the good old days. Skillfully weaving the cultural life of the city, town and village into his stories, the author takes

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı ABD (Kırıkkale, Türkiye), oznur_ozdarici@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5772-2624 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.05.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1330471]

care to reflect the diversity of the bazaar life through spoken language. Therefore, although the book is written in Serbian, it contains more than six hundred different Turkish words. In addition to dealing with the life of the people of Rumelia in the neighborhood, bazaar and its surroundings during Ramadan, the stories in the book contain many issues from the house architecture of the period to the entertainment culture, from male-female relations to social problems, and offer a rich material in terms of witnessing the spirit of the period and presenting traces of the social life of that period. In our study, the traces of these data on daily life in Nushic's stories will be followed.

Keywords: Branislav Nusic, Rumelia, story, social life

Giriş

Yugoslav edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Branislav Nuşiç, Selanikli Ulah bir tüccar babanın ve Bosnalı Sırp bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Asıl ismi Alkibijad olan yazar, on sekiz yaşına geldiğinde ismini Branislav olarak değiştirir. Sırp edebiyatının ünlü tiyatro yazarlarından biri olan Branislav Nuşiç, eğitimini tamamladıktan sonra hayatının büyük bir bölümünü devlet memuru olarak geçirir. Bu dönemde çıkan isyanlarla Osmanlı'nın Balkanlar'daki hâkimiyeti zayıflamıştır. O dönemde Osmanlı idaresi altında bulunan Manastır, Serez, Selanik, Üsküp ve Prizren gibi bölgelerde konsolosluklarda görev alır. Kendi devrinin önemli komedi yazarlarından olan Branislav Nuşiç yazdığı komedilerde toplumun bozuk düzenini eleştirmiştir. Drama, hikâye, hiciv, roman ve seyahatname gibi pek çok türde eser veren Nuşiç, 1938 yılında Belgrad'ta vefat etmiştir. Onun "Ramazan Geceleri" adlı hikâye kitabı kendi içerisinde on üç hikâyeden oluşmaktadır. "Ramazan Geceleri" daha önce yazılmasına rağmen çok sonra yani 1922 yılında Belgrad'da neşredilmiştir. (Nuşiç, 2021:3).

Eserine ünlü Sırp şairi Yovan İliç'e ithaf ettiği bir mektupla başlar. Mektup şöyledir: "Babo! Sünnilerin kulluk ettikleri Allah'ın gökkubbesinin altı geniş; Allah'ın padişaha verdiği imparatorluk çok azametli. Ayaklarının altında yedi deniz dalgalanıyor, yetmiş yedi millet ona kulluk ediyor, yedi yüz yetmiş yedi şehir devletini süslüyor ve dahası İstanbul iki deniz ve iki dünya üzerine uzanıp yayılıyor. Böylesine muazzam bir imparatorlukta, devasa dağlarla büyümlü göller var, bilge dervişlerle güzel kadınlar, şaşaalı şadırvanlarla serin teferiçler, mis gibi kokan bahçelerle daracık sokaklar, yüksek minarelerle alçak kubbeler, gizemli haremle sıcak hamamlar, alacalı nargilelerle sırmalı altıpatlarlar, keten helva ile pembe portakallar, yağlı pilavlar ile kara zeytin taneleri var. Daha neler, neler... Zengini de, fukarası da, azgını da, uslusu da, namuslusu da namussuzu da, soylusu da soysuzu da var. Her türlü, her çeşit gelenekten ve bütün farklı dinlerden olanları da burada. Padişahın bu geniş çatısı altında bütün bu insanların kaynaştığı, bu tabloların görüldüğü ve sezildiği yerlerde, başına gelmemiş ve gelmeyecek ve kaderinde yazılan olaylar, vallahi hiçbir yerde de yazılmayanlar yaşanmakta." (Nuşiç, 2021:9).

Yazarın görev yaptığı bölgelerde Müslümanlarla olan yakın ilişkileri onun bu toplumu anlatırken söz konusu hikâyeleri samimi ve sıcak bir dille anlatmasına imkân tanır: "Diğer birçok Sırp edebiyatçıdan farklı olarak da öykülerinde gördüğü ve yaşadığı Türkleri olduğu gibi anlatıp önyargılı davranmaz. Aynı ortamı paylaştığı Türklerin sıcak, samimi, içten davranışlarını, inançlarını, komşuluk ilişkilerini, geleneklerini ve alışkanlıklarını çok samimi ve renkli bir üslupla okuyucuya aktarır." (Pars, 2017). Eser "Hacı Yakup Berber", "Sevda", "İlk Yaşmak", "Hatice'nin Günahı", "İrz", "Piç Sali", "Meryem Hanım'ın Bergüzarı", "Cariye", "Bedel", "Düşmanlar", "Talak-ı Selase", "Lale" ve "Kahkaha" adlı hikâyelerden oluşmaktadır. Bahsi geçen hikâyeler devrin sosyal hayatına ait pek çok malzeme sunmaktadır. Wellek, "devrin ruhu" (spirit of age) kavramını açıklarken bir devrin kılık kıyafetinden, yaşayışından modalarına

kadar bütün her şeyin o devre ait hususiyetleri dile getirdiğini belirtir. (2019:156). Öyle ki bahsi geçen hikâyeler devrin sosyal hayatına ait okuyucuya pek çok malzeme sunmaktadır.

Din

Görevi dolayısıyla Müslümanlarla uzun yıllar iç içe yaşayan Nuşiç, kaleme aldığı hikâyelerde onların inanç ve yaşayışına ilişkin pek çok bilgi sunar. Yazarın "Hacı Yakup Berber" adlı hikâyesinde Ramazan akşamlarında iftar topunun atılması, müezzinlerin minarelerden akşam ezanlarını okumaları, iftar vakti ve sonrasında yapılan sohbetler konu edilir: "Güneş çoktan batmıştı. Bayraklı camide küçük al bayrak dalgalanıyordu. Kaleden iftar topu atılmış, müezzinler de minarelerden akşam ezanını okumuşlardı. Akşam güzel ve serin olacak. Ramazan akşamlarından daha güzeli var mıdır ki? Güzelce iftarımızı ettik. Birer bardak soğuk su içtik, sigaralarımızı yaktık, sonrasında da hadi bakalım bu akşam kime gidelim... Vallahi ben Hacı Yakup Berber'e gitmeyi çok severim. Bahçesinde çok güzel bir çardak var, bitişiğinde hemen bir çeşmesi var ki seccadeden bile kıvıldamaya lüzum yoktur. Hem Yakup görüp görebileceğin ender muhabbetçilerdendir. Dünyayı çok gezmiş." (Nuşiç, 2021:11).

"Kahkaha" isimli bir diğer hikâyede Yunus Efendi ve Sabri Ağa adındaki iki kişinin ortaklaşa bir yorgancı dükkânı açtıklarından bahsedilir. Sabri Ağa'nın Melami tarikatına bağlı dervişlerden biri olduğu kaydedilir ve tasavvufu ilgili konular hakkında konuştuklarına değinilir: "Yunus Efendiyle Sabri Ağa ortaklaşa bir yorgancı dükkânı açmışlar, hep bir arada çalışıp kazançlarını da kardeşçe paylaşıyorlardı. Sabri Ağa, Melâmi tarikatının inançlı ve çok bağınaz dervişlerinden biriydi. Dükkâna her gün dervişler gelir, burada da gizemcilik (tasavvuf) konuları tadımlama tadımlama konuşulurdu. Bu konuşmalardan etkilenen Şaban Kalfa da kısa bir süre içinde ateşli bir derviş kesilmişti. Tersine, tüm bu konuşmaları içinden yadırgayan Yunus Efendi, her düşünce ile yargısında usa dayanmayı yeğleyerek, gizemcilik çelişmelerinden kendini uzak tutmuştur. Buna rağmen, bu iki ortağın arası iyi bir uyum içinde sürüp gidiyordu." (Nuşiç, 1967:72).

Ramazan ayının gelmesi ile birlikte ortama sinen huzur ve sükûn da hikâyelerde resmedilen bir diğer husustur. Sokaklarının sessizliği kapıların ve pencerelerin akşamın gelmesi ile birlikte kapanmış olması hikâyelerde resmedilir: "Akşam geçmişti. Sokaklarda kimsecikler kalmamış; kapıcılar kapanmış, pencerelerin kanatları çekilmişti. Yalnızca mahallemizin köşesinde bulunan belediye fenerinin ışığı titriyordu uzaktan. Bütün kasabayı örten karanlığın arasından minareler bir gölge gibi göğe çıkıyor; evlerin kurşuni çatıları karanlıkla bir olmuş; çok eski, harabeye dönmüş saat kulesi uyuklu bir bekçi gibi bölünmüş tarlaların üzerinden yükseliyordu. Pazvantın elindeki kocaman değneğiyle kaldırıma vurmasından çıkan sesler, derin bir lagünden çıkar gibi kapalı bedestenden çarşıya yayılıyor. Bazen aşağı mahallenin sokaklarını ıslatan kirli dereciğin şırlıtısı, bazen de Çingene mahallesinden gelen tuhaf bir ses ya da kapıda kalmış bir köpeğin içeriye girmek için sahibine yalvaran havlamaları duyuluyordu. Sakin ve hafif bir rüzgârla ağaçların tepeleri sallanıyor, yapraklar titreşiyor, bahçelerden hafif kokular her tarafa yayılıyor." (Nuşiç, 2021:23).

Branislav Nuşiç hikâyelerinde anlattığı konuları Kur'an'dan ve hadislerden örneklerle destekler. Örneğin "Sevda" adlı hikâyesinde yer alan baş karakter Zilfiye isimli genç kızın kismetinin kim olduğunu tespit etmek için Yasin'den bazı âyetler okuduğu dikkat çeker: "Zilfiye söylenenleri harfiyen yerine getirdi, annesi bir yandan bunları batıl inanç sayıp onaylamazken bir yandan da kızının kismetini merak ediyordu. Zilfiye dolunayın yansıdığı aynaya baktığı sırada Sıdika Hanım onun arkasında durup Kur'an okuyordu. Seksen üç sureyi ezberleyen Sıdika Hanım sessizce Yasin okuyordu. Birkaç defa tekrarladığı Yasin'i her defasında yüksek sesle okuduğu 'Toprağın verdiği her türlü ürünü, insanların bizzat

kendilerini ve hakkında (henüz) bilgi sahibi olmadıkları şeyleri çift çift yaratan Allah ne yücedir!' ayetiyle bitiriyordu. Sıdika Hanım'ın deruni sesi ve ettiği dualar Zilfiye'nin uykusunu getirmeye başlamıştı; bir saat boyunca sadece aynaya bakan gözleri yaşarırken ilk başta eritilmiş altına benzeyen aynadaki tablolar hareket etmeye başlayıp kırmızı, yeşil ve mavi renkler birbirine karışıyordu. Sıdika Hanım Yasin'i tam beşinci kez okurken, 'Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeyi ancak 'ol!' demektir. O da hemen oluverir' kısmında sesini yükseltip vurguyu arttırdığında Zilfiye'nin vücudu yavaşça sarsılmaya başlamış sonrasında da aynayı çiçek dolu evleğe atıp elleriyle gözlerini kapamıştı. O anda Sıdika Hanım hemen Zilfiye'ye sarılıp, aceleyle: 'Gördün mü onu, kimmiş?' diye sordu. Ama Zilfiye annesinin yanına koşup başını koynuna koymuştu. 'Bak ne yaptın, komşucuğum. Kızımı çıldırtmaya mı çalışıyorsun?' Sıdika Hanım ise sormaya devam ediyordu, Zilfiye'nin annesi de ona göz kırparak devam etmesini işaret ediyordu. Ama nafiye, Zilfiye başını kaldırmak istemiyor, sadece susuyor ve Sıdika Hanım'ın ısrarlarına son vermek için eliyle işaret ediyordu." (Nuřić, 2021:27-28).

Mektup ve eşyanın sembolik anlamı

Hikâyelerde yer alan bir diğer özellik de sevgililerin birbirlerine gönderdikleri eşyalar aracılığıyla kendi içlerinde bir anlam dünyası yaratmalarıdır. Sembolik anlam değerine sahip olan bu eşyalar hikâyelerde çeşitli şekillerde resmedilir. "Sevda" isimli hikâyede bu durum şu cümlelerle ifade imkânı bulur: 'Salih Ağa'nın oğlu Davut, bunu sana vermem için bir de bahşış verdi.' Zilfiye hemen kapıyı kapattı; sağa sola bakarak evdekilerin bir şey görüp görmediklerini yokladıktan sonra aldığı şeyi koynuna sokuverince tüm vücudunu ve kemiklerini saran bir titremeye odasına koşup başını yastıkların arasına gömdü. Biraz sonra korkusu dinince kağıdı açtı, içinde ipek iplik, bir tane kara karanfil ve yarıya kadar içilmiş bir sigara buldu. Zilfiye titreye titreye tekrar bunları kağıda sarıp koşarak Sıdika Hanım'ın yanına gitti. Önce Sıdika Hanım'a sarılmış, ardından da annesine bununla ilgili tek kelime söylememesi için yalvarmaya başlamıştı. Davut Efendi kendisine bir şeyler göndermişti, ama o bunların ne anlama geldiğini bilmiyordu." (Nuřić, 2021:29).

Eşyanın sembolik bir değer taşıması ve sevgililer arasında bir iletişim aracı olarak kullanılması Nuřić'in aynı hikâye kitabı içerisinde yer alan "Hatice'nin Günahı" adlı hikâyesinde de vardır: "Hatice, teyzesinin elinde başka bir çevre görünce pembeleşmeye başlayan beyaz yüzünde tatlı ve memnun bir tebessüm belirdi. Çevreyi açınca içinde bir kömür parçası buldu. Kömür ise 'Allah sana uzun ömürler versin' anlamına geliyordu. Hatice, elindeki bu anlamlı işareti sarsıcı bir şekilde elinde sıkıyordu. Ölü bedenini başka yere taşıdıkları sırada sıkıca kapattığı sağ elini açtıklarında, avucunun içinin kapkara olmasına, ölümünden daha çok işlediği günaha üzülen ve başını sallayan teyzesi dışında, herkes şaşırıyordu." (Nuřić, 2021:55-56).

Büyü, fal, bätıl inanç

Nuřić'in, "Rumeli'de Ramazan Geceleri"nde yer alan hikâyelerinde büyü, fal ve batıl inançla ilgili pek çok veriye de rastlamak mümkündür. Örneğin "Sevda" adlı hikâyesinde kısmetinin kim olduğunu merak eden ve bilmek isteyen başkarakter Zilfiye, dolunaylı bir gecede kısmetini görene kadar aynaya bakar: "Sıdika Hanım koşar adım odaya gidip oradan kalın billur bir ayna aldı. Zilfiye'yi ağaçların dolunayı örtmediği bahçenin orta yerine götürdü, aynayı eline tutuşturdu ve aynada dolunayı görebilecek bir duruma gelince: 'Zilfiye canım, şimdi bu aynaya bakman lazım; kısmetini düşün; aynada görünmesini dile; yüzünü aynada bulmaya çalış. Başka bir şey düşünme, ne arkanda konuştuklarıma ne de herhangi bir yaprak hışırtısına kulak ver. Böylece bir erkek yüzü, yani kısmetini görene kadar yarım saat, bir ya

da iki saat ara vermeden aynaya bakmalısın; hiç olmazsa kısmetinin neye benzediğini bilmiş olursun.” (Nuşiç, 2021:26).

“Cariye” adlı hikâyede çocukları olmayan bir çift anlatılır. Bu hikâyedeki karakterlerden biri olan Hatuş Hanım çocuğunun olması için elinden geleni yapar, büyücülere gider, onların verdikleri ilaçları içer, hocalara muskalar yaptırır, Hıristiyan rahiplerden yardım ister; hatta bir tekkedeki mezardan aldığı toprağı ipek dolu bir keseye koyarak kalbinin üstünde taşır: “Halil Efendi, on bir yıldır evliydi. İntizam ve rahatlık içinde yaşıyordu. Çok da seviyorlar ve iyi bakıyorlardı birbirlerine. Böyle olmasa çocukları olmuyor diye birbirlerini suçlar dururlardı muhtemelen. Efendi, hükümet idaresinde memur olarak çalışıyordu. Tahsildar olarak ayda dört yüz kuruş maaş alıyordu. Evi de kendinindi. Güzel bir hayat yaşamak için bütün bunlar ona yetiyordu. Bu tek arzusu gerçekleşse hayat o zaman nasıl da güzel olurdu onun için. Hatuş Hanım ise çocukları olamadığına daha çok üzülüyordu. Zavallı, efendisini bir çocukla mutlu etmek için neler neler yapardı. Büyücülere gidip verdikleri ilaçları içer, hocalara muska yaptırır, Hıristiyan rahiplerden bile yardım isterdi. Musa Tekkesi’ndeki mezardan toprak alıp toprakla dolu ipek keseyi kalbinin üstünde taşıyordu, duyduğu her yolu denedi ama nafiye. Belli ki Allah çocuk sahibi olmalarını istemiyordu ama bu gerçek Halil Efendi’nin içini yakıyordu.” (Nuşiç, 2021:91-92).

Yazarın “Talak-ı Selase” isimli hikâyesinde, hikâye kahramanı Emin’in bir büyücüye giderek büyü yaptırmayı tasvir edilir: “Sevdaya ilk kez kapılan ve kıskançlıktan kıvranan genç eşlere büyü yapmak onun için çocuk oyuncuğuydu. Sadece içlerini ısıtacak duymak istedikleri o sözleri söylesen bile sana müteşekkir olurlardı. Çelebiye, Emin’in genç ve çok güzel bir eşi olduğunu biliyordu, onu böyle üzgün ve asık suratlı görünce ne olup bittiğini anlayıp hemen işine koyuldu. Nasıl olsa Emin hepsini kendisine anlatacaktı sonra. Çelebiye’nin önünde bir çanak su suyun üzerinde de Emin’in kendi cepkeninden koparttığı iplik yüzüyor, çingene ipliğe bir müddet bakıyor, elini suya batırıp, sonra da onu havaya kaldırarak parmaklarını öylece hareket ettiriyor. ‘Büyük bir sıklet, efendim, bir şüphen var... İçin rahat değil... Uykuların da kaçmış. Hanımını seviyorsun ama sana yalan söylediğini düşünmeden de edemiyorsun. Öyle mi efendim?’ ‘Evet, tam olarak öyle!’ ‘Ee...’ diye uzatarak Çelebiye, ‘cesur olmalısın, kısmet. Senin eşin seni sevmiyor, birisi ona büyü yapmış, sevmiyor seni...’ dedi.” (Nuşiç, 2021:144).

Düğün, cümbüş, eğlence

Nuşiç’in “Sevda” adlı hikâyesinde bir sünnet düğünü anlatılır: “Bir gün de Yukarı Mahalle’deki Ali Ağa’da sünnet düğünü vardı. Büyük cümbüş, eğlence ve muhabbet akşama kadar sürmüştü. Kimileri taraçada, kimileri odada, kimileri bahçedeydi. Sofralar olup taşıyordu, çalgılar da çeşit çeşit; kimileri birbirlerine, kimileri başkalarına çalıyordu. Odada cocek oynuyor, belini kırıp göbeğini titretirken, parmağındaki çalparalar şakırdıyordu. Taraçada bir yanık sesli saza vurarak Tepedelenli Ali Paşa’ya kahramanlık türkülerini söylerken, bahçede üç çingene aşk hasretiyle yanıp tutuşuran şarkılar söylüyorlar. Etraflarında, gençler, acemiler toplanıp kimi zaman şarkılarını dinliyor kimi zaman da altı patlarlarını çıkarıp koyu karanlığa ateş ediyorlar; karanlığı bölen ateşli kurşun havada hızlı uçan hızlı bir kuş gibi geçtiğinde gürültüsü gecenin sessizliğinde yankılanıyordu.” (Nuşiç, 2021:32).

“İlk Yaşmak” isimli hikâyede de yapılan düğünün şanına yaraşır tarzda oluşu şu cümlelerde ifadesini bulur: “Yaşadıkları saadetten daha büyük bir ziyafet verildi. Düğün vesilesiyle Beytul Ağa yedi sofraya kurdu muştı. Birinci sofrasına subayları ve memurları çağırıldı; ikincisine hem kendinin hem de hanımının akrabalarını; üçüncüsüne beylerle ağaları; dördüncüsüne çarşı esnafını; beşincisine birlikte büyüdüğü Hıristiyan arkadaşlarını; altıncısına köydeki beyleri ve eşrafı ve sonuncusuna da fakir fukarayı çağırıldı. Bunların haricinde iki yüz okka ekmek hapishaneye, bir kızarmış öküz de hastahaneye gönderdi.

Düğün için bir tarla, bir çayır ve bin şinik hububat satmıştı. Satmış da satmasına ama Beytul Ağa'nın kızı Zinişe'yle İsmail Efendi'nin oğlu Yunus'un düğünü o gün bugün dillere destan olmuştu." (Nuřić, 2021:46-47).

Nuřić, içinde bulunduğu toplum yapısını realist bir dikkatle, son derece iyi bir şekilde gözlemler. Hikâyelerinde düğün ve eğlence kültürüne ilişkin bilgilere yer verilir. Çocuk yaştaki oğullarını evlendirmek isteyen bir çiftin söz konusu düğünü gerçekleştirmek için aldığı hediyeler de "Meryem Hanım'ın Bergüzarı" isimli hikâyede dile getirilir: "Halk arasında söylendiği gibi uzun süredir kimse İmer Bey'in açtığı gibi kesenin ağzını açmamıştı o gün. Yemekler ve sofralar; sevaplar ve iyilikleri bir kenara bırak da, hanımıyla birlikte hazırladığı o bergüzarları ve bahşişleri görmeliydin. Hazırlıklar sürerken küçük çocuklar gibi münakaşa etmişlerdi. İmer Bey, oğlu Nuri'ye at ve koşum takımını yarın meclise gidip paşa ve beylerin huzuruna çıkacakmış gibi hepsinin astarı tilki kürküne geçirilmiş şekilde dört katlı takım elbise ve üstüne de bir cübbe, gelinine de sedefle işlenmiş nalınları, çerçevesi fildişinden yapılmış hakiki billur aynasını ve daha saymakla bitmez ne hediyeler vermişti. Meryem Hanım da onlara bergüzar vermek isterdi ama verecek bir şey kalmamıştı sanki . Ne varsa hepsini İmer Bey vermişti." (Nuřić, 2021:86-87).

Düğün ve eğlencelerin yanı sıra yazarın "Hatice'nin Günahı" adlı hikâyesinde mesire eğlencelerinden de bahsedilmektedir. Söz konusu bu eğlencelerin son derece renkli ve neşeli geçtiği ifade edilir ve anlatılan tablo okuyucunun gözleri önünde müşahhas hale getirilir. Mesire alanının canlılığı, renkli ve hareketli havası dile getirilir: "Yaz aylarında, güneşin altında şehir kavrulurken, sıcağın şehir sakinlerinin mayıştığı vakitlerde pek çok kişi buraya serinlemeye ve soğuk kaynak suyu içmeye gelir. Cuma günleri ise en çok hanımlar gelir. Onları orada toplu olarak gören biri, şehirde tek bir hanımın bile kalmadığını düşünür. Zengin fakir hepsi aynı yere gider. Sabah gruplar hâlinde sokağa dizilirler ve hep birlikte ormana doğru giderler. Arkalarından hizmetçileri yürür ve seccade ve bir-iki minder, öteberi konulmuş sepetler, kahve cezvesi ve küçük kahve kutusu, bıçak, fincanlar, ekmek, azıcık meyve ve evde yaptıkları yemekleri taşırlardı. Dönüşleri de akşam vaktini bulurdu. Bugünlerde, Bey Bahçeleri'ndeki teferiç tüm kalabalığıyla bir köy veya şehri andırır. Buradaki münakaşalar, bağırışlar, kakkahalar buraya yarım saat uzaklıktaki bir yerden duyulabilirdi. Yukarı kaynağın orada, meşe ağacının altında, kocaman bir Acem kilimi serilmiş, üstüne ve etrafına birkaç tane yastık koymuşlar. Bu yastıklara yaslanan Mutasarrıf Paşa'nın hanımı, Ceza Reisi'nin hanımı ve iki üç hanım daha oturup tütün içiyorlar. Yeşil çayırhığın üstünde de iki üç hizmetçi duruyor, biri çocuklarla oynuyor, diğeri mangalda kahve pişiriyor, üçüncüsü de hanımlara lokum ikram ediyor ve sigaralarını sarıyordu." (Nuřić, 2021:48-49).

İmkânsız aşk

Müslüman ve Hıristiyanların ortak yaşam alanlarında her iki dine de mensup olan bireylerin birbirlerine yakınlık duyması kaçınılmazdır. Bu bağlamda "Hatice'nin Günahı" adlı hikâyede kendisi Müslüman olmakla birlikte gayr-i müslim birine âşık olan bir kadının dramı anlatılır: " 'Senin düşündüğünden daha büyük günahım var, teyzem... Ben başka dinden birini sevdim. Bir gâvuru...' 'Gâvur mu? diye şaşka kaldı teyzesi, içi birden soğumaya, ürpermeye başladı, sessiz kaldı tekrar, gözlerini Hatice'ye dikmiş, ne diyeceğini bilemiyordu. Teyzesi o eski kadınlardan, onlar için din dindir; günah günahdır. Hatice'nin bu itirafı karşısında dehşete düşmüştü çünkü Allah'ın affedemeyeceği bir günahtı bu, ama zavallı hastayı, yalanla da olsa teselli etmek gerekirdi." (Nuřić, 2021:54-55).

Yazarın "Lale" adlı hikâyesinde ise bu durum aslında aynı dinden olan ve aynı dine mensup olduklarını anlayan iki Hıristiyan gencin birbirlerinin akraba olduklarını düşünmelerinden dolayı hayatlarını

birlikte idame ettirmeme kararını alıp kendi yollarına devam etmeleri anlatılır: “Siveta... Biz birbirimize göre değiliz... Aynı bayramı kutluyoruz... Boynumuza günah kalmasın... Biz artık kardeşiz... Hadi, hadi eşyalarımı hazırla, seni annenin, kardeşlerinin yanına götüreceğim.” (Nuşiç, 2021:162).

Düşmanlık/küslük

İnsanın olduğu yerde düşmanlıkların ve küslüklerin de olması kaçınılmazdır. “Düşmanlar” adlı hikâye eskiden beri birbirine düşman olan iki ailenin çocuklarının birbirine karşı besledikleri bir aşk hikâyesi ekseninde ilerler. Onlar da ailelerin düşman olduklarını öğrendiklerinde ayrılmak isterler; ancak kaderin önüne geçemezler ve sonunda evlenmeye karar verirler. Söz konusu bu evlilikleri bir çocukla taçlandığında iki aile arasında yıllardır devam eden küskünlük de ortadan kalkar: “İki genç insan birbirini sevmeye başlayınca olayların nasıl gelişeceği belli. Sadber Hanım da elinden geldiği kadar aralarındaki bu sevgiyi daha da güçlendirmeye çalışıyordu. Bir defa da buluşmalarını ayarlayıp onları yalnız bırakmıştı. Sonucu kötü olabilirdi ama olmadı. Sadber Hanım onları kendi evinin yukarı odasında baş başa bırakmıştı. O anda kimse yoktu evde, hanım mutfakta bir işler yaparken Seyid ve Şerife yukarıda, geniş film minderin üstüne oturmuş, tatlı tatlı konuşuyorlardı. Birbirini üç kere uzaktan gördükten sonra, bu ilk yakından görüşmeleri idi. ‘Aman elmasım, gönlümü, yüreğimi almışsın, bari ismini söyleyiver bana!’ Kız da kim olduğunu söyler söylemez, Seyid onun elini, kızgın bir demire dokunmuş gibi aniden bırakvermişti. Boğazında bir şey düğümlenmişti, canı çıkacakmış gibi oldu. Yüzünde korkunç bir öfke belirmiş; elleri titremeye başlamış, gencecik alnı buruşmuş, gözlerinin önüne korkunç, koyu bir karanlık çökmüş, ayaklarının altındaki yer bile sallanmış, tavanda dam kafasına kadar inmiş, üzerine tüm gücüyle bastırıyordu sanki. Bu ağır yükü taşıyamayacaktı, az kalsın düşüp yıkılacaktı. Kendisi de üstündeki dam da yıkılacaktı.” (Nuşiç, 2021:124).

Yazarın “Irz” adlı hikâyesinde babasının izni olmadan yasak bir ilişkinin içerisinde giren Culsime'nin dramı anlatılır. Babası bu nedenle kızını çok sevmesine rağmen evinde görmek istemez ve araya bir küskünlük girer.

Kahvehane kültürü

Hikâyelerdeki kahvehane kültürü de son derece canlıdır. Öyle ki kahvehaneler Ramazan ayı boyunca insanların bir araya toplandığı ve buralarda “Hacı Yakup Berber” hikâyesinde olduğu gibi hikâye anlatıcıları eşliğinde hikâyeler dinledikleri yerlerdir: “Hacı Yakup gülümseyince hepimiz de gülmeye başladık. Böylece biraz soluk almış olduk, birazdan da çocuklardan biri bize birer kahve daha getirmişti. Tütünlerimizi sarıp yaktık, Hacı Yakup'u dinlemeye devam ettik.” (Nuşiç, 2021:15). Ayrıca herhangi bir şey öğrenmek istenildiğinde bilgiler buralardan alınır: “Ama hepsini sırayla anlatmak kimin elinden gelir ki. Orada olup biten her şeyi öğrenmek istiyorsan, sabahın köründe Uzun Uso'nun kahvehaneye gitmelisin. Orada her zaman Köse Hüseyin'i bulursun. Her sabah oraya gelip oturur, kendi yeri, nargilesi ve fincanı bellidir. Bir nargileyi içerken beş altı tane de kahve içer, o arada da yeni havadisleri anlatırken etrafında bulunan herkes dikkatlice onu dinliyordur. Onun dışında kimse İmer Bey'in oğlunu Şükrü Efendi'nin kızıyla evlendirdiği olayın serencamını anlatmayı beceremez. Ne var ki, Köse Hüseyin kimi zaman biraz abartmayı da bilir, köseye ne kadar bıyık olursa o kadar iyi diye söyleyen söylenen söz boşuna değilmiş.” (Nuşiç, 2021:86).

Cariyelik

Cariyelik dönem hikâyelerinde geçen önemli unsurlardan biridir. Yazarın "Cariye" isimli hikâyesinde çocukları olmayan bir çiftin sırf çocuk sahibi olabilmek için evlerine bir cariye almaları işlenmektedir: "Benim de aklımdan geçti bunlar" dedi Halil sakince bir bacağını altına bükerek bir müddet sessiz kaldı. 'Benim de aklımdan geçti ama... Allah korusun, ben senden nasıl ayrılıyım... Sen olmadan yaşayamam ki...' 'Bensiz kalmayacaksın efendim; ahiretlik yapacağız. Evinde yaşamaya devam edeceğim... Hem de çocuklarına kim bakacak?' Halil Efendi elinden tutup yanına yaklaştırdı ve yanağından okşadı. 'Yapamam. Allah'ın önünde günah işlerim, kendimi tutamam. Kardeşim olursan günaha girerim.'" (Nuřić, 2021:94). Hikâyenin sonunda cariyenin söz konusu evdeki görevini tamamladıktan sonra başka bir eve satılması durumu ortaya çıkar: " (...) Zeliha'yı çağırdı. Onu yanına seccadenin üstüne oturtuktan sonra ağırdan alarak meseleyi açmaya başladı: Efendiyle birlikte mutluluğunu sağlamak adına, onu Paşanın haremine satmayı karar verdiklerini söyledi. Para için yapmamışlardı bunu, böyle olmak zorunda olmasaydı asla da vermezlerdi, ama Paşa'nın mutluluğunu da düşünmeleri gerekiyordu, o paranın sayesinde Paşa'larını İstanbul'a göndererek büyük ve mutlu bir adam olmasını istiyorlardı." (Nuřić, 2021:106).

Ahlâk

Ahlâk da hikâyelerdeki önemli temalardan biridir. "Bedel" adlı hikâyede eşi uğruna fedakârlıklar yapan ve sırf o iyi bir hayat yaşasın diye kendisi uzun yıllar askerlik yapmak zorunda kalan Etem'in hikâyesi anlatılır. Fakat Etem'in eşi Naciye bu fedakârlığa kayıtsız kalır ve eşinin kendisi için yaptıklarını unutup kayıtsızca zevk u sefa içerisinde bir hayat yaşar: "Etem'in uzaklarda, ta Anadolu'da olduğunu bile söylüyorlar. Bedelini ödediği askerliğinin bir buçuk senesi bitmiş. Daha iki buçuk sene Padişah'a hizmet edecekmiş ki o da bir muharebeye yakalanmayacak kadar şanslı olursa. Peki Naciye? Üzerinde güzel giysiler var artık. Kendi güzelliğine yaraşır giysilerin içinde hamamlara, çarşılarla ve teferiçlere çıkıyormuş. Vallahi, güzelliği de her tarafta duyulmuş ve... Günaha girmek istemem ama... Etem'in onun için yaptıklarını unuttuğu, hem de büsbütün unuttuğu söyleniyor. Ah Zavallı Etem!" (Nuřić, 2021:116-117).

Boşanma

Evlilik gibi boşanma da bu dönem hikâyelerinde sıklıkla işlenir. "Talak-ı Selase" adlı hikâyede eşinden kuşkulanan karakterin onu talak-ı selase yoluyla boşaması ve geri almak için yaptığı mücadeleler anlatılır: "Boşandınız," dedi Etem Efendi. 'Bahti açık olsun! Geleneklerimize göre 'Eşinle yeni bir hayat kurmaya başlarken ona karşı dürüst davranmalısın. Onu boşarken ise ona karşı cömert olmalısın!' Dinimize göre böyle. Bu eve kendisiyle getirdiği ne varsa, ayrıca da ona hediye olarak verdiklerini yanına götürmesine izin vereceksin. Haksızlık yapma! Haksızlık yapan bir kimse ancak kendi aleyhine çalışır.' Zavallı Nafiye, selamlıkta olup bitenlerden habersiz oturmakta ama gene de yüreği rahat değildi." (Nuřić, 2021:147). İçine düşen kuşku hikâye kahramanını bir felâkete sürükler. Eşini yeniden almak için çaba harcasa da sonu üzüntü ile sonuçlanacaktır: "İşte böyle, yüreğindeki iki dert birbirlerine meydan okuyordu. Hangi dertten kurtulsun ki? Bir gün artık karar vermek zorundaydı, böyle devam edemezdi. Ama şimdi daha büyük bir sıkıntı ve bela başındaydı. O talak-ı selase usulüyle boşandı karısından (keşke böyle olmasaydı), onu geriye almak için, Nafiye'nin önce başkasıyla evlenip onun da bir gece geçirmesi gerekiyordu, bir sonraki gün ise eşi onu talak-ı selase usulüyle bırakırsa ancak o zaman kavuşabilirdi ona. Ah, ah, ah, ne yapmıştı böyle, ne yapmıştı!" (Nuřić, 2021:150).

Sonuç

Yugoslav edebiyatının önde gelen yazarlarından biri olan Branislav Nuşiç'in "Rumeli'de Ramazan Geceleri" ya da bir diğer adıyla "Ramazan Akşamları" yahut "Ramazan Geceleri" adlı hikâye kitabı kendi içerisinde 13 hikâyeden oluşmaktadır. Her biri kitabın isminden de anlaşılacağı üzere Ramazan gecelerini/akşamlarını konu edinen hikâyelerden o dönem toplum yapısına ait pek çok sosyolojik veriye ulaşmak mümkündür. Buna göre hikâyelerde sosyal hayata ait izdüşümler din, mektup ve eşyanın sembolik anlamı, büyü, fal, batıl inanç, düğün, cümbüş, eğlence, imkânsız aşk, düşmanlık/küslük, kahvehane kültürü, cariyelik müessesesi, ahlâk, boşanma gibi alt başlıklarda incelenmiştir. Bu yönleriyle 1800'lü yıllarda Osmanlı'nın hâkimiyet sürdüğü topraklarda yaşayan Müslüman halkın hayatına şahitlik eden yazar, söz konusu toplum yapısına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Eserde yer alan hikâyeler devrin ruhunu anlama ve anlamlandırmada ve dönem toplumunun özellikleri hakkında fikir sahibi olmada ufuk açıcı niteliktedir.

Kaynakça

- Nuşiç, Branislav (1967). *Ramazan Akşamları*, (Çev: Süreyya Yusuf), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Nuşiç, Branislav (2008). *Ramazan Geceleri*, (Çev: N. Şabanoviç), İstanbul: Özgün Yayıncılık.
- Nuşiç, Branislav (2021). *Rumeli'de Ramazan Geceleri*, (Çev: Aldiana Softic Güçlü), İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Pars, Melahat-Yusuf Hüseyin Babekoğlu (2017). *Sırp ve Bulgar Edebiyatında Türkleri Anlatan İki Önemli Yazar-Branislav Nuşiç ve Jordan Youkov*, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 10, S. 54.
- Wellek, Réne-Austin Warren (2019). *Edebiyat Teorisi*, (Çev: Ö. Faruk Huyugüzel), İstanbul: Dergâh Yayınları.